

Direktoratet for
internasjonalisering
og kvalitetsutvikling
i høyere utdanning

KD - Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Vår ref:
19/00417-2

Deres ref:
18/6637

Dato:
13.09.2019

Dikus innspill til stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning

Diku støtter en økt satsing på arbeidsrelevans i høyere utdanning, og takker for invitasjonen til å gi innspill til meldingen. Ettersom brevet er rettet mot UH-institusjonene er det ikke alle spørsmålene i innspillbrevet som er relevant for Diku å besvare. Diku vurderer at det er mer hensiktsmessig å gi noen tydelige anbefalinger til utformingen av meldingen, fremfor å besvare brevet punkt for punkt. Anbefalingene er underbygget med kunnskapsgrunnlaget disse baseres på. På vegne av Program for kunstnerisk utviklingsarbeid er det lagt ved et eget innspill knyttet til rollen de kunstfaglige utdanningene har i tilknytning til ulike dimensjoner ved arbeidsrelevans.

Selv om det finnes mange gode eksempler på samarbeid mellom UH-sektoren og arbeidslivet, viser flere rapporter og undersøkelser at det er et behov for å legge til

POSTADRESSE
Postboks 1093
5809 Bergen
post@diku.no

HOVEDKONTOR
Fortunen 1
HJEMMESIDE
diku.no

TELEFON
+47 55 30 38 00
ORG.NO
986 339 523

SAKSBEHANDLER
Katrine Moland Hansen
katrine.hansen@diku.no
+47 924 68 526

rette for at UH-sektoren og arbeidslivet i større grad enn i dag samarbeider om gjennomføring og utvikling av utdanningstilbud.^{1,2,3,4}

Studien *The State of University-Business Cooperation in Europe* (2018), som ble gjennomført på oppdrag av Europakommisjonen, viser for eksempel at Norge ligger bak det europeiske gjennomsnittet når det gjelder samarbeid mellom universiteter og bedrifter.⁵ En OECD-rapport fra 2018 fremhever også at «[o]ne of the key issues for Norway is that its higher education system is not making full use of practices that have a track-record for supporting labour market relevance and labour market outcomes».⁶ Samtidig er det stor variasjon mellom studieprogrammer når det gjelder grad av samspill med arbeidslivet, og studentene etterspør økt kontakt med arbeidslivet i løpet av studiene.⁷

Videre er det behov for å omstille arbeidslivet i Norge, og institusjonene må utdanne kandidater som kan bidra til denne endringen. Mens institusjonene fremhever formidling av fagkunnskap og disiplinspesifikke ferdigheter som viktig del av utdanningen, legger arbeidsgivere i Norge vekt på mer generiske ferdigheter som tilpasningsdyktighet og samarbeidsevner.⁸ For å sikre at høyere utdanning svarer på dagens behov og tilpasser seg fremtiden, må norske institusjoner legge til rette for studentaktiv, praksisnær utdanning, samt lære studentene sentrale ferdigheter som samarbeid, kreativitet og kritisk tenkning.⁹

¹ OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

² Kunnskapsdepartementet (2017). *Melding til Stortinget. Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. (Meld. St. 16 (2016–2017)). Oslo: Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20162017/id2536007/>

³ Haakstad, J. & Kantardijiev, K. (2015). *Arbeidslivsrelevans i høyere utdanning. Undersøkelse om universiteters og høyskolars arbeidslivskontakt og studienes relevans for arbeidslivet*. Oslo: Nokut. Nokut-rapport(2015:1). https://www.nokut.no/contentassets/9989482e51f1473786a8037c4b71b46d/haakstad_jon_og_kantardijiev_kim_arbeidslivsrelevans_i_hoyere_utdanning_2015-1.pdf

⁴ Tømte, C., Olsen, D. S., Waagene, E., Solberg, E., Børing, P., & Borlaug, S. B. (2015). *Kartlegging av etter- og videreutdanningstilbud i Norge. Kartlegging av etter- og videreutdanningstilbud i Norge*. Oslo: NIFU. NIFU-rapport (2015:39). <http://hdl.handle.net/11250/2375197>

⁵ Galán-Muros, V., Davey, T., Jacobsen, T., Meerman, A., Orazbayeva, B., Troutt, M.P. & Melonar, M. (2017). *The State of Norway University-Business Cooperation: the university perspective. Study on the cooperation between higher education institutions and public and private organisations*. <https://www.ub-cooperation.eu/index/norwayhei>

⁶ OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing, s.13 <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

⁷ Pål Bakken, P., Pedersen, L.F., Stabell Wiggen, K. & Fretland Øygarden, K. (2019). *Studiebarometeret 2018: Hovedtendenser*. Studiebarometeret: Rapport (2019:1). Oslo: Nokut. https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2019/studiebarometeret-2018_hovedtendenser_1-2019.pdf

⁸ OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

⁹ OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

Hovedanbefalinger:

Diku vil i dette høringsvaret begrunne og anbefale følgende tiltak knyttet til helhetlig tilnærming til feltet, arbeidslivets rolle, insentiver og virkemidler, og kunnskapsutvikling:

Helhetlig tilnærming til feltet

- Diku anbefaler at meldingen har en bred tilnærming til koblingen mellom utdanning og arbeidsliv som inkluderer ulike former for kontakt og samarbeid på tvers av sektorer. Meldingen bør ta utgangspunkt i de ønskede effektene ved styrket arbeidsrelevans, fremfor enkeltaktiviteter.
- Meldingen bør vektlegge strukturer, kultur og ulike former for samarbeid. Praksis er et effektivt virkemiddel for å oppnå relevans, men det er et bredt spekter av andre aktiviteter som bidrar effektivt til de samme målene, som for eksempel problembaserte og utfordringsbaserte læringsformer, samarbeid om pensum- og studieprogramutvikling, bachelor- og masteroppgaver og tverrfaglige innovasjonsaktiviteter.
- Diku anbefaler en helhetlig tilnærming til arbeidsrelevans gjennom å se på studieprogramnivået. Å gjøre endringer i enkeltemner er ikke tilstrekkelig for å sikre relevans.

Arbeidslivets rolle

- Gjensidighet skaper tettere og mer bærekraftige samarbeid. Virkemidler for økt arbeidsrelevans må legge til rette for at offentlige og private virksomheter kan håndtere sine umiddelbare behov, i tillegg til studentenes læringsutbytte.
- Økt bruk av praksis i disiplinutdanningene vil gjøre utdanningene mer relevante for arbeidslivet. Det er behov for å sikre god kvalitet i praksis, men utfordringene er ikke de samme som i profesjonsutdanningene. Hvis organiseringen av praksis blir for administrativt krevende, vil det gå på bekostning av volumet av praksis i disiplinutdanningene. Det er derfor viktig å finne den riktige balansen som i tilstrekkelig grad sikrer kvalitet i praksisperioder, samtidig som det ikke blir for belastende for UH-sektoren og arbeidslivet.
- Offentlig sektor må ta et større ansvar for arbeidsrelevans i høyere utdanning. Det bør legges til rette for praksis og hospiteringsordninger mellom offentlige arbeidsplasser og UH-sektoren. I tillegg bør det etableres andre samarbeidsformer som kan bidra til mer innovasjon i offentlig sektor.

Insentiver og virkemidler

- Det er behov for å utvikle systemer for å merittere og belønne vitenskapelige ansatte som har kontakt og samarbeid med arbeidslivet. Dette må ses i sammenheng med institusjonenes pågående arbeid knyttet til meritteringsordninger. Diku foreslår at det i arbeidet med meldingen utredes hvordan institusjonene kan belønne og la samarbeid med arbeidslivet telle mer ved ansettelser og opprykk.
- Det bør vurderes å innføre belønningsmidler på institusjonsnivå, for eksempel belønningsmidler for studenter i praksis tilsvarende som for utveksling til utlandet.
- Praksisnære lærings- og undervisningsformer bør gis større uttelling i undervisningsregnskapet til vitenskapelige ansatte.
- Det bør utredes om det bør innføres insentiver for økt bruk av kombinasjonsstillinger i profesjonsutdanninger og/eller krav om bruk av slike stillinger.
- Diku støtter Markussen-utvalgets anbefaling om å etablere et program for arbeidslivsdrevet kompetansebygging. Dette er også i tråd med Dikus innspill til statsbudsjett for 2020.
- Det er behov for utlysninger som stimulerer til tettere samarbeid mellom UH-institusjonene og arbeidslivet. Heller enn å adressere ulike kvalitetsutfordringer gjennom ulike programmer, vil Diku anbefale et større arbeidslivsrettet program som kan ha ulike tematiske utlysninger som et programstyre definerer. Programmet innrettes for å være fleksibelt og kunne svare på både endrede behov i UH-sektoren og ny kunnskap på feltet. Gjennom programmet kan UH-sektoren og arbeidslivet samarbeide om for eksempel studieprogramutvikling, økt bruk av praksis i disiplinutdanningene, økt kvalitet i praksis, digital kompetanse, økt innovasjons- og entreprenørskapskompetanse og økt tverrfaglighet, for eksempel gjennom utfordringsbaserte læringsformer.

Kunnskapsutvikling

- HEInnovate er et nyttig verktøy for institusjonenes strategiske arbeid med arbeidsrelevans. Det bør vurderes om Diku skal få en koordinerende rolle for implementering av verktøyet og erfaringsdeling på tvers av sektoren i Norge.
- Kunnskapssenter for utdanning ved Universitetet i Stavanger bør gis i oppdrag å lage systematiske kunnskapsoversikter som sammenstiller og

formidler nasjonal og internasjonal forskning på ulike dimensjoner ved koblingen til arbeidslivet.

Status i Norge

Det finnes ingen samlet oversikt over samarbeidet mellom norsk høyere utdanning og arbeidslivet. Det er likevel store skiller mellom ulike utdanninger og fagområder, der et hovedskille går mellom profesjonsutdanninger med praksis og andre typer utdanning. Mens OECDs gjennomgang fra 2018 konkluderte at samarbeidet mellom akademia og arbeidsliv om forskning er godt utviklet og over gjennomsnittet for OECD-land, er bildet et annet når det gjelder utdanning. Arbeidslivet er i liten grad systematisk involvert i utdanningstiltak.¹⁰ Et komparativt europeisk prosjekt fra 2018 om samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv konstaterte at slikt samarbeid er svakere utviklet i Norge enn det som er gjennomsnittet for Europa.¹¹

I Norge, som i andre land, er praksis en hyppig brukt form for samarbeid.^{12,13} Det er også utbredt med kunnskapsutveksling av ansatte både i akademia og arbeidslivet som samarbeidsform. Samarbeid om etter- og videreutdanning er en annen arena for samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv. En analyse fra NIFU fastslår at universiteter og høyskoler primært samarbeider med offentlig sektor om slike tilbud, basert på forutsigbare tilskuddsordninger for bestemte yrkesgrupper.¹⁴

Arbeidsliv i Dikus portefølje

Samarbeid med arbeidslivet forekommer relativt hyppig i Dikus portefølje. Det er et bredt omfang av samarbeid både gjennom internasjonalt rettede programmer, men også innenfor Sentre for fremragende utdanning (SFU) og nasjonale ordninger.¹⁵

¹⁰ OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

¹¹ Galán-Muros, V., Davey, T., Jacobsen, T., Meerman, A., Orazbayeva, B., Troutt, M.P. & Melonar, M. (2017). *The State of Norway University-Business Cooperation: the university perspective. Study on the cooperation between higher education institutions and public and private organisations*. <https://www.ub-cooperation.eu/index/norwayhei>

¹² Galán-Muros, V., Davey, T., Jacobsen, T., Meerman, A., Orazbayeva, B., Troutt, M.P. & Melonar, M. (2017). *The State of Norway University-Business Cooperation: the university perspective. Study on the cooperation between higher education institutions and public and private organisations*. <https://www.ub-cooperation.eu/index/norwayhei>

¹³ Davey, T., Meerman, A., Galán-Muros, V., Orazbayeva, B. & Baaken, T. (2018). *The state of university-business cooperation I Europe. Final Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://www.ub-cooperation.eu/pdf/final_report2017.pdf

¹⁴ Tømte, C., Olsen, D. S., Waagene, E., Solberg, E., Børing, P., & Borlaug, S. B. (2015). Kartlegging av etter- og videreutdanningstilbud i Norge. Kartlegging av etter- og videreutdanningstilbud i Norge. Oslo, Nifu. Nifu-rapport(2015:39). <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/2375197>

¹⁵ Diku vil i arbeidet med kunnskapsgrunnlaget for meldingen sammenstille, analysere og publisere erfaringer fra flere tilskuddsordninger.

Gjennom flere år har samarbeid med arbeidsliv vært et av tre spor i utlysningen *Digitalisering for læring*. SIU utarbeidet i 2015 en rapport om arbeidslivskobling i internasjonalt utdanningssamarbeid som viste at man innenfor virkemidlene samarbeider både om studentenes læring gjennom ulike aktiviteter, kunnskapsutveksling og kompetanseheving for ansatte i arbeidslivet og UH-sektor, samt innovasjonsrettede aktiviteter og nettverk.¹⁶ Det er likevel stor variasjon når det gjelder hvor integrert det tverrsektorielle samarbeidet er, og hvor stor rolle arbeidsgiverne har i den faktiske gjennomføringen av prosjekter. Norge har relativt lav deltagelse i Erasmus+ virkemidlene som er særlig arbeidslivsrettet som blant annet Kunnskapsallianser og praksismobilitet, sammenlignet med for eksempel Danmark og Finland. Det har imidlertid vært økende deltagelse de siste årene.

Samarbeid om studieprogrammer

Samarbeidet mellom UH-institusjonene og arbeidslivet kan foretas så tidlig som i utformingen av utdanningstilbud. Dette sikrer en helhetlig tilnærming til relevans i studieprogrammene og at det ikke utelukkende håndteres gjennom enkeltemner. Tilnærmingen kan være med på sikre porteføljerrelevans, altså at studieprogrammet i seg selv er relevant for arbeidslivet. I tillegg kan koblingen til arbeidslivet sikre innholdsrelevans gjennom at studieprogrammene er utviklet på en måte som gir de ferdighetene arbeidslivet etterspør. I andre land finnes det gode eksempler på modeller der representanter for arbeidslivet er en fast del av organer som driver med akkreditering og evaluering av studieprogrammer.^{17,18} Videre eksempler på slike tiltak er at arbeidslivet bidrar inn i pensumutvikling, oppgaveutforming og undervisning, eller ved at entreprenørskaps- og innovasjonsaspekter blir tatt inn som del av både høyere utdanning. Studentpraksis og hospitering for ansatte på tvers av sektorene er en annen viktig aktivitet som kan bidra til kunnskapsutveksling mellom UH-sektoren og arbeidslivet. Ansattutveksling kan bidra til å gi studietilbudet mer arbeidsrelevans og kan være et første steg i mer tverrsektoriell kontakt. Gjennom prosjektet «Change of perspectives» i Tyskland bytter ansatte i academia og i bedrifter arbeidsplass for

¹⁶ SIU (2015). *Kobling av utdanning og arbeids- og næringsliv – Konkret beskrivelse*. SIU-rapport til KD:2013/314-21. Upublisert.

¹⁷ Davey, T., Baaken, T., Galán -Muros, V., Meerman, A., Orazbayeva, B., Rossano, S., Troutt, M.P. & Melonari, M. (2019). *University-Business Cooperation in Europe. The State of German University-Business Cooperation: the university perspective*. <https://www.ub-cooperation.eu/index/germanyhei>

¹⁸ Wissenschaftsrat [Science Council] (2015). *Empfehlungen zum Verhältnis von Hochschulbildung und Arbeitsmarkt - Zweiter Teil der Empfehlungen zur Qualifizierung von Fachkräften vor dem Hintergrund des demographischen Wandels [Recommendations on the Relationship between Higher Education and the Labor Market - Part Two of the Recommendations for Qualification of Professionals Against the Background of Demographic Change]*. Bielefeld, Germany: Wissenschaftsrat [Science Council].

en dag, med mål om å øke ansattes horisont, øke gjensidig forståelse og etablere nye kontakter og mulige partnerskap.¹⁹

Både i Norge og andre europeiske land involveres aktører fra arbeidslivet også i undervisning og karriereveiledning, blant annet gjennom bi-stillinger i akademia og mentorvirksomhet. Et eksempel på dette er et prosjekt om mentorordninger ved NMBU, som sikter til å bidra til økt arbeidslivrelevans og en bedre overgang fra studier til arbeidslivet.

Gjensidig samarbeid er mer bærekraftig

I tillegg til arbeidsrelevans i studieprogrammene kan det være andre mål knyttet til samarbeid mellom UH-sektoren og arbeidslivet. Målet kan være å stimulere innovasjon og entreprenørskap i samfunnet, og dermed bidra til omstilling, økonomisk vekst og bærekraftig utvikling. Selv om samarbeidet bidrar til at studentene tilegner seg ferdighetene arbeidsmarkedet etterspør og får et godt læringsutbytte, skal samarbeidet også bidra til endring og utvikling både på institusjons- og samfunnsnivå.

At studentene utrustes med relevant kompetanse gjennom studiene, er viktig for arbeidsgivere. Dette kan være en motivasjon for både offentlige og private aktører som inngår samarbeid med universiteter og høyskoler om innholdet i utdanningene.

Samtidig er det en fare for at aktiviteter av mer langsiktig betydning for virksomheten ikke får tilstrekkelige ressurser og oppmerksomhet i en hektisk hverdag. Både i Norge og internasjonalt er det særlig store virksomheter som er engasjert i samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner.²⁰ Sammenliknet med mange land har Norge en klart større andel små og mellomstore virksomheter (SMB).

Dersom volumet av samarbeidet skal øke, må derfor bedrifter også få direkte utbytte av aktivitetene og de administrative byrdene må begrenses. Dette er i særlig grad viktig for små- og mellomstore bedrifter som ikke er motivert av langsiktige rekrutteringsbehov, eller har overskudd til å bruke ressurser på samfunnsansvar. Samarbeidene må kunne ha et bredere formål enn studentens

¹⁹ Industrie- und Handelskammer Potsdam, Cottbus und Ost-Brandenburg [Chamber of Commerce and Industry Potsdam, Cottbus and East Brandenburg] (n.d.). *Change of perspective: Walking in each other's shoes for a day*. https://www.ub-cooperation.eu/pdf/cases/W_Case_Study_Perspektivwechsel.pdf

²⁰ Davey, T., Baaken, T., Galán -Muros, V., Meerman, A., Orazbayeva, B., Rossano, S., Troutt, M.P. & Melonari, M. *University-Business Cooperation in Europe. The State of German University-Business Cooperation: the university perspective*. <https://www.ub-cooperation.eu/index/germanyhei>

læringsutbytte for å være attraktivt for et bredere sett arbeidsgivere. Når det gjelder praksis, må dette innrettes også på bedriftenes premisser. For større samarbeid er muligheten for å adressere bedriftenes umiddelbare behov en suksessfaktor for å oppnå bærekraft og bidra til endring. Kunnskapsallianser i Erasmus+ er det eneste virkemiddelet der det forventes at prosjektene i like stor grad skal ha nytte for bedriftene som for utdanningsinstitusjonene. Det er også en forventning at deltagelsen i prosjektene skal være balansert mellom utdanningsinstitusjoner og offentlige og private virksomheter. En impact-studie av tiltaket viser at det har hatt svært stor effekt på utviklingen av ferdigheter for arbeidslivet, og at tiltaket styrker kunnskapstriangelet. Motivasjonen for bedriftene er konkrete forventninger til resultatene i prosjektene. Bedriftene brukte samarbeidene for å styrke sin innovasjonskapasitet gjennom kunnskapsutveksling, tilgang til studentenes ideer, og gjennom å styrke sine nettverk.²¹ Til tross for at programmene er gunstige for bedriftene kan dette likevel være krevende for SMBer. Man kunne derfor vurdert at klyngene kunne fått et tydeligere mandat når det gjelder utdanning.

Nær en tredjedel av norske arbeidstakere jobber i offentlig sektor, som er det høyeste i OECD²², og om lag halvparten av uteksaminerte studenter fra universiteter og høyskoler går til en jobb i det offentlige.²³ Med unntak av helse- og skolesektoren deltar det offentlige likevel i liten grad i arbeidslivsrelaterte læringsaktiviteter.²⁴ Offentlig sektor må ta et større ansvar for arbeidsrelevans i høyere utdanning. Det bør legges til rette for praksis og hospiteringsordninger mellom offentlige arbeidsplasser og UH-sektoren. Diku mener også at det bør utredes om det bør innføres insentiver for økt bruk av kombinasjonsstillinger i profesjonsutdanninger og/eller krav om bruk av slike stillinger.

Et tettere samarbeid kan bidra til mer innovasjon i offentlig sektor. OpenLab i Stockholm er et eksempel på hvordan samarbeidet mellom UH-sektoren og offentlig sektor kan styrkes for gjensidig gevinst.

²¹ Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (2019). *Study on the impact of Erasmus+ Higher Education Partnerships and Knowledge Alliances at local, national and European levels on key Higher Education policy priorities. Final report*. Brussels: European Commission. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9369267b-7ae2-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-en>

²² OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

²³ Næss, T. (2011). *Graduate employment in the knowledge society. Norwegian mastergrade-level graduates*. NIFU Working Papers(21). AlmaLaurea Inter-University Consortium. <https://www2.almalaurea.it/universita/publicazioni/wp/pdf/wp21.pdf>

²⁴ OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

Uavhengig av offentlig eller privat sektor bør virkemidler og insentiver for økt arbeidsrelevans legge til rette for at virksomheter kan håndtere sine umiddelbare behov, i tillegg til studentenes læringsutbytte. Erfaringer blant annet fra Erasmus+ viser at dette vil bidra til tettere og mer bærekraftige samarbeid.

Innovasjon og entreprenørielle ferdigheter

Ingen norske høyere utdanningsinstitusjoner er rangert blant topp 100 i verden når det gjelder innovasjon. Universitet i Oslo er rangert som 32. mest innovative i Europa, men ingen andre universitet er i topp 100.^{25,26}

Det er en økende aksept for at entreprenørielle ferdigheter og holdninger kan læres, til fordel både for individer og samfunnet som helhet.²⁷ Europakommisjonen har utviklet EntreComp, som et felles rammeverk for entreprenørskapskompetanse i Europa. På bakgrunn av dette er det et potensial for å styrke innovasjonskompetanse både blant studenter og ansatte. Mange av ferdighetene som omtales som entreprenørielle ferdigheter overlapper med såkalte ferdigheter for det 21. århundret som arbeidslivet etterspør.²⁸

Det norske virkemiddelapparatet for innovasjon knyttet til UH-sektoren vektlegger i hovedsak innovasjon som springer ut direkte fra universitetet. Det er opprettet teknologioverføringskontor som skal hjelpe forskere å videreutvikle sine bedriftsideer. Videre er det en rekke virkemidler, som for eksempel Sentre for forskningsdrevet innovasjon som skal stimulere forskningsbasert innovasjon. Forskningsrådet har også en ordning Studententreprenørskap (STUD-ENT), der studenter og nyutdannede i samarbeid med en høyere utdanningsinstitusjon kan søke om økonomisk støtte for å realisere sine kunnskaps- og / eller forskningsbaserte forretningsideer. Denne ordningen tar utgangspunkt i individuelle

²⁵ Ewalt, D. (2018). *Reuters top 100: the world's most innovative universities–2018*. <https://www.reuters.com/article/us-amers-reuters-ranking-innovative-univ/reuters-top-100-the-worlds-most-innovative-universities-2018-idUSKCN1ML0AZ>

²⁶ Ewalt, D. (2019). *Reuters top 100: the world's most innovative universities–2019*. <https://graphics.reuters.com/EUROPE-UNIVERSITY-INNOVATION/010091N02HR/index.html>

²⁷ Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y. & Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.

<http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfn27939enn.pdf>
<https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework>

²⁸ Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884.

forretningsideer og ikke systemiske endringer i utdanningen for å stimulere til økt innovasjon og entreprenørskap.²⁹

Studien *Startups by recent university graduates and their faculty: Implications for university entrepreneurship policy* viser at til tross for at man har vektlagt betydningen av universitetsdrevet innovasjon er det dobbelt så sannsynlig at uteksaminerte studenter skaper bedrifter innen tre år enn faglige ansatte.³⁰ Betydningen av universitetenes rolle i å skape bedrifter er derfor ifølge forfatterne overestimert. Studien argumenterer for at det å endre studieprogramdesign kan ha vesentlig større samfunnsøkonomisk verdi enn å investere midler for økt innovasjon fra universitetene. Universitetenes innsats gjennom studieprogrammene kan bidra både til å skape flere nye bedrifter og til bedriftenes omstilling.

Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028 står det: «Universitetene og høyskolene bør ha en tydelig rolle i utviklingen av lokale og regionale økosystemer for kommersialisering og næringsutvikling. Studentene kan med fordel kobles på dette arbeidet.»³¹ Med utgangspunkt i funnene over burde utdanningene og studentene ha en mer sentral rolle i målsetningen om økt regional næringsutvikling.

Det er flere eksempler på at norske institusjoner arbeider med studententreprenørskap. SFU ENGage ved NTNU og Nord universitet har som mål at alle utdanningsprogrammer skal inkludere entreprenørielle holdninger og ferdigheter. ENGage bygger denne målsettingen på sin kunnskap om viktigheten av denne kunnskapen i oppstartsbedrifter, i problemløsning og som generell arbeidsmetode i arbeidslivet. Studenter skal ikke bare lære seg entreprenørskap som metode, men endre sin tilnærming til å løse problemer.³² Utdanningsdimensjonen er også sentral i EUs tilnærming til innovasjon og

²⁹ Forskningsrådet (2019). Studententreprenørskap (STUD-ENT). [Nettsider.]

<https://www.forskningsradet.no/sok-om-finansiering/hvem-kan-soke-om-finansiering/forskningsorganisasjoner/studententreprenorskap-stud-ent/>

³⁰ Åstebro, T., Bazzazian, N., & Braguinsky, S. (2012). Startups by recent university graduates and their faculty: Implications for university entrepreneurship policy. *Research policy*, 41(4), 663-677. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.01.004>

³¹ Kunnskapsdepartementet (2017). *Melding til Stortinget. Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*. (Meld. St. 4 (2018–2019)). Oslo: Kunnskapsdepartementet, s.22.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-4-20182019/id2614131/>

³² Engage (2018). *Engage Student-driven Experience-based Entrepreneurship education. Engage annual report 2018*. <https://engage-centre.no/wp-content/uploads/2019/05/Engage-Annual-Report-2018-1.pdf>

entreprenørskap (inkludert sosialt entreprenørskap),³³ og gjennom virkemidlene Europeiske universitet, Kunnskapsallianser, European Institute for Innovation and Technology (EIT) og Marie Skłodowska Curie-programmet. Å sikre at høyere utdanningsinstitusjoner bidrar til innovasjon, er ett av fire mål for EUs høyere utdanningspolitikk.

HEInnovate – et verktøy for å styrke institusjonenes arbeid

Flere norske institusjoner kan bruke HEInnovate som er verktøy for å styrke entreprenørielle ferdigheter. Dette er et egenvurderingsverktøy som er utviklet av Europakommisjonen og OECD LEED Forum, som gir institusjonene en mulighet til å vurdere i hvilken grad høyere utdanningsmiljøet er innovasjons- og entreprenørskapsrettet. Det bør vurderes om Diku skal få en koordinerende rolle for bruk av verktøyet og erfaringsdeling på tvers av sektoren i Norge. Universitet i Stavanger har benyttet verktøyet og ifølge forskningsdirektør Troels Jacobsen er dette et svært interessant verktøy for å arbeide systematisk med entreprenørskap og innovasjon ved universitetet.³⁴

Problembasert og utfordringsbasert læring

EU vektlegger gjennom tiltakene Europeiske universitet og Kunnskapsallianser utfordringsbasert læring. Europeiske universitet skal utvikle fremtidsrettet høyere utdanning, og utfordringsbasert læring er en sentral aktivitet i pilotutlysningen. Dette er en læringsform med en tverrfaglig tilnærming der studenter tar del i å løse reelle problemstillinger for næringslivet. Ulike team bestående av forskere, studenter og representanter for arbeids- og samfunnsliv samarbeider gjennom utfordringsbasert læring om å finne løsninger på ulike globale og lokale utfordringer. Denne læringsformen er en svært effektiv måte for studenter å tilegne seg relevante ferdigheter for arbeidslivet. På denne måten blir studentene og

³³ Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (2017). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a renewed EU agenda for higher education*. COM/2017/0247. Brussels: European Commission. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1496304694958&uri=COM:2017:247:FIN>

³⁴ European Commission (2019). *HEInnovate. Is your Higher Education Institution prepared for future challenges?* [Nettsider.] <https://heinnovate.eu/en>

institusjonene en driver for innovasjon i regionene, samtidig som både studenter og ansatte videreutvikler entreprenørielle ferdigheter.^{35,36,37}

Rollen av praksis i norsk utdanning

Det finnes i dag ingen presise tall på hvor utbredt praksis er i norsk høyere utdanning, men det finnes gode indikasjoner. En NOKUT-rapport fra 2019 indikerer at om lag to tredeler av studentene i Norge har tilbud om praksis.³⁸

Kandidatundersøkelsen 2017 (NIFU-rapport 2018:22) fant at 29% av de ferdig uteksaminerte masterkandidatene hadde hatt et praksisopphold i løpet av studiene. OECD omtaler imidlertid dette som lave tall i en internasjonal sammenheng.^{39,40} NIFUs kandidatundersøkelser viser heller ingen tendens til økning over tid på dette området. Snarere er det en motsatt tendens, som kan komme av at kandidattallene har økt mer enn det som finnes av praksistilbud. OECD anbefaler derfor økt bruk av praksis i norsk høyere utdanning.

Samtidig viser flere evalueringer og undersøkelser som NOKUT og andre har gjennomført at praksis har mange utfordringer når det gjelder kvalitetssikring og utvikling. Hvis bruken av praksis skal økes, er det derfor avgjørende at praksis organiseres på en måte som gir god læring for studentene og er tilpasset arbeidslivets behov. Dersom organiseringen av praksis blir for administrativt krevende, vil det imidlertid gå på bekostning av volumet av praksis i utdanninger som ikke har rammeplanstyrt praksis. Det er derfor viktig å finne den riktige balansen som i tilstrekkelig grad sikrer kvalitet i praksisperioder, samtidig som det ikke blir for belastende for UH-sektoren og arbeidslivet.^{41,42}

³⁵ Johnson, L.F., Smith, R.S., Smythe, J.T. & Varon, R.K. 2009. *Challenge-Based Learning: An Approach for Our Time*. Austin, Texas: The New Media Consortium. https://www.challengebasedlearning.org/wp-content/uploads/2019/05/CBL_approach_for_our_time.pdf

³⁶ Johnson, L. & Brown, S. 2011. *Challenge Based Learning: The Report from the Implementation Project*. Austin, Texas: The New Media Consortium. https://www.challengebasedlearning.org/wp-content/uploads/2019/05/CBL_implementation_report.pdf

³⁷ *Personlig kommunikasjon av 02.09.2019* med Peter Baur, ansvarlig for European-business-cooperation i Europakommisjonen.

³⁸ Bakken, P., Lid, S.E. & Helseth, I.A. (2019). *Hvor utbredt er praksis i norsk høyere utdanning?* Oslo: NOKUT. NOKUT-rapport(2019:1). <https://www.nokut.no/operasjon-praksis2018-2020>

³⁹ Støren, L.A. & Nesje, K. (2018). *Kandidatundersøkelsen 2017: Nyutdannede masteres møte med arbeidslivet og vurdering av relevans, studiekvalitet og læringsutbytte*. Oslo: NIFU. NIFU-rapport (2018:22). <http://hdl.handle.net/11250/2558181>

⁴⁰ OECD (2018). *Higher Education in Norway: Labour Market Relevance and Outcomes*. Paris, OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

⁴¹ Bakken, P., Lid, S.E. & Helseth, I.A. (2019). *Hvor utbredt er praksis i norsk høyere utdanning?* Oslo: NOKUT. NOKUT-rapport(2019:1). <https://www.nokut.no/operasjon-praksis2018-2020>

⁴² Støren, L.A. & Nesje, K. (2018). *Kandidatundersøkelsen 2017: Nyutdannede masteres møte med arbeidslivet og vurdering av relevans, studiekvalitet og læringsutbytte*. Oslo: NIFU. NIFU-rapport (2018:22). <http://hdl.handle.net/11250/2558181>

Profesjonsutdanningene inkludert helse- og sosialfag

Obligatorisk praksis har lenge vært en sentral komponent i profesjonsutdanninger med rammeplanstyrt praksis slik som grunnskolelærerutdanning og sykepleierutdanning. Flere av utfordringene disse utdanningene har når det gjelder praksis, vil være forskjellige fra utdanningstyper som økonomi og administrasjon, ingeniørutdanning og humanistiske studier, som hovedsakelig tilbyr frivillig praksis til et mindre antall studenter. Meldingen bør derfor skille mellom mål og tiltak for profesjonsutdanninger og andre utdanninger.

De senere årene har overføringen av oppgaver fra spesialisthelsetjenesten til kommunene ført til økt etterspørsel etter kommunale praksisplasser for studenter i helse- og sosialfagutdanninger. I 2019 tildelte Kunnskapsdepartementet 10 millioner kroner til Diku til å utarbeide en pilotordning for kommunal praksis i sykepleierutdanningene. Prosjekter finansiert gjennom ordningen skal blant annet utvikle hensiktsmessige former for organisering av samarbeidet mellom UH-institusjonene og kommunene om praksisstudier. De skal også øke kompetansen til praksisveiledere i kommunene og stimulere til nye praksismodeller med digitale løsninger og pedagogiske verktøy. Eventuelle tiltak i meldingen som er spesifikt rettet mot helse- og sosialfagutdanningene bør ses i sammenheng med denne pilotordningen.

Disiplinutdanningene

Diku mener at meldingen bør formulere tydelige forventninger om at disiplinutdanningene generelt, og de humanistiske fagene spesielt, i større grad enn i dag skal tilby praksisemner som kan inngå som en integrert del av studieprogrammene. Meld. St. 25 (2016-2017) *Humaniora i Norge*⁴³ viser til flere studier og undersøkelser som understøtter behovet for en særskilt satsing på praksis i humanistiske studier. Blant annet er det godt empirisk belegg for å hevde at andel kandidater som ikke får relevant arbeid etter endt utdanning totalt sett er langt høyere blant humanister enn i andre utdanningsgrupper, at undervisere i humanistiske fag i mindre grad har samarbeidspartnere utenfor universitets- og høyskolesektoren enn andre vitenskapelig ansatte, og at det er liten kunnskap om humanistisk kompetanse blant arbeidsgivere. Meldingen viser også til at det generelt er en utfordring å få skalert opp arbeidslivrettede tiltak slik at de kan omfatte en større andel av de humanistiske studentene.

⁴³ Kunnskapsdepartementet (2016). *Melding til Stortinget. Humaniora i Norge*. (Meld. St. 25 (2016-2017)). Oslo: Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-25-20162017/id2545646/>

Å prøve ut praksis som læringsform i utdanninger som ikke har tradisjon for dette kan møte på utfordringer. Utfordringene handler delvis kultur og delvis om finansiering, men også eksisterende regelverk kan være til hinder for å prøve ut nye læringsaktiviteter og tilhørende vurderingsformer. Meldingen bør derfor stille tydelige forventninger om at universiteter og høyskoler skal legge til rette for utviklingsprosjekter, og dette bør inngå i utviklingssamtaler med institusjonene. Et godt eksempel på slik tilrettelegging er et vedtak som universitetsstyret ved Universitetet i Bergen gjorde høsten 2017. I forbindelse med utprøving av nye eller alternative lærings-, undervisnings- og vurderingsformer ble fakultetene etter søknad gitt anledning til å fravike enkelte bestemmelser i grads- og studieforskriften ved UiB i en nærmere angitt prøveperiode. Det ble forutsatt at ethvert tiltak skulle evalueres.

At vitenskapelig ansatte har tilstrekkelig tid til å utvikle studieplaner og følge opp både studenter og bedrifter, er en forutsetning for å kunne tilby praksis av god kvalitet. Å ha emneansvar for praksisemner og/eller ansvar for veiledning av studenter i praksis bør derfor gis større uttelling i undervisningsregnskapet til vitenskapelige ansatte. Institusjonene bør ha egne satser/faktorer som gjenspeiler den reelle arbeidsmengden og som gir insentiver for vitenskapelige ansatte til å påta seg slikt ansvar. I Dette gjelder i særlig grad når det skal utvikles nye praksisemner, men også emneansvaret for allerede eksisterende emner.

Samarbeid for å stimulere innovasjon i Norge

Samarbeid med arbeidslivet er også en måte å stimulere innovasjon i utdanningssektoren og næringslivet. Gjennom samarbeid med bedrifter kan UH-institusjoner utvikle nye verktøy, metoder og plattformer til bruk i undervisningen eller administrasjon av utdanningene. Eksempelvis koordinerer bedriften Edtech Foundry et konsortium bestående av bedrifter og utdanningsinstitusjoner der man utvikler meldingsfunksjoner, Chatbots, som automatisk skal opprette meldinger mellom studenter og mentorer. Hensikten er å redusere frafall i høyere utdanning som følge av sosial isolasjon, og styrke kvaliteten i undervisningen.⁴⁴ I en annen Erasmus+ kunnskapsallianse arbeider Universitet i Stavanger sammen med både universitet og bedrifter om å bruke 360 graders simulering i sykepleierutdanningene. Åpne utdanningsutlysninger som ikke avgrenses til en spesifikk aktivitet eller form for samarbeid, og som vektlegger gjensidig nytte, vil kunne bidra til økt innovasjon.

⁴⁴ Edtechfoundry (2019). *We are the makers of Differ. We are on a mission to fight social isolation in higher education*. [Nettsider.] <https://www.edtechfoundry.com/>

Lære hele livet

Diku ser et stort behov for å satse vesentlige midler på livslang læring. At tilbudet av arbeidslivsrettede og fleksible opplærings- og utdanningstilbud er mangelfullt, og ikke treffer arbeidslivets behov er dokumentert i NOU 2019: 12 *Lærekraftig utvikling*.⁴⁵ Diku støtter Markussen-utvalgets anbefaling om å etablere et program for arbeidslivsdrevet kompetansebygging. Dette er også i tråd med Dikus innspill til statsbudsjett for 2020. Diku støtter den innretningen på programmet som foreslås i NOU 2019:12, med muligheter for å søke om midler til forprosjekter, utvikling og drift. Det er avgjørende at behovene er godt begrunnet i arbeidslivet og at tilbudene utformes i tett samarbeid mellom arbeidslivet og utdanningstilbydere. Universiteter og høyskoler samt fagskoler vil være svært sentrale tilbydere av ulike opplæringstilbud, ved siden av videregående skoler og andre aktører. Diku forvalter kvalitetsprogrammer og andre virkemidler for kvalitet på vegne av ulike departementer og oppdragsgivere. Det er derfor hensiktsmessig at alle kvalitetsutviklingsvirkemidler rettet mot høyere utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning utgjør en del av Dikus kvalitetsprogrammer for å unngå fragmentering av virkemiddelapparatet.

Insentiver og merittering

Det er i svært liten grad tilrettelagt for at ansatte i UH-institusjoner engasjerer seg i å etablere kontakt og samarbeid med arbeidslivet, siden nåværende meritteringsordninger hovedsakelig er knyttet til publisering av forskningsresultater. Det er behov for å utvikle systemer for å merittere og belønne vitenskapelige ansatte som har kontakt og samarbeid med arbeidslivet. Dette må ses i sammenheng med institusjonenes pågående arbeid knyttet til meritteringsordninger. Diku foreslår at det i arbeidet med melding utredes hvordan institusjonene kan belønne og la samarbeid med arbeidslivet telle mer ved ansettelser og opprykk.

Det er svært få insentivordninger rettet mot samarbeid om utdanning mellom UH-sektoren og arbeidslivet. Innenfor EUs utdannings-, forsknings- og innovasjonsprogrammer finnes det noen virkemidler, men det er for få midler til å få til et stort volum i Norge. Videre har norske miljø hatt svak deltagelse, noe som innebærer at det kan være behov for en nasjonal rekrutteringsplattform. Ettersom utfordringene knyttet til dette feltet er komplekse og har store lokale variasjoner er det behov for et virkemiddel som er fleksibelt og kan tilpasses både ny kunnskap

⁴⁵ NOU 2019:12(2019). *Lærekraftig utvikling — Livslang læring for omstilling og konkurranseevne*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-12/id2653116/>

på feltet, og endringer i sektorens og arbeidslivets behov. Selv om de forekommer samarbeid innenfor dagens portefølje, vil en arbeidslivsrettet satsing legge til rette for integrerte samarbeid der arbeidslivet har en tydelig rolle i gjennomføring av prosjekt.

Diku anbefaler et større arbeidslivsrettet program, heller enn å adressere ulike kvalitetsutfordringer gjennom ulike, mindre programmer. Et slikt overordnet program kan ha ulike tematiske utlysninger som et programstyre med representasjon fra både UH-sektoren og arbeidslivet definerer. Denne tilnærmingen kan være med på sikre helhetlig porteføljerelevans i utdanningene, ettersom institusjoner og arbeidsliv kan samarbeide på ulike nivåer mot et felles mål. Åpne utlysninger som ikke avgrenses til en spesifikk aktivitet eller form for samarbeid, og som vektlegger gjensidig nytte, vil også kunne bidra til økt innovasjon.

Programmet innrettes slik at UH-sektoren og virksomheter i arbeidslivet kan samarbeide om et bredt spekter av aktiviteter, for eksempel økt bruk av praksis i disiplinutdanningene, økt kvalitet i praksis, tverrfaglighet for eksempel gjennom utfordringsbaserte læringsformer, økt innovasjons- og entreprenørskapskompetanse og utvikling av studieprogram, emner, pensum, verktøy og metoder. Spredning av resultater og god praksis bør også inngå i programmet mål.

Behov for et bedre kunnskapsgrunnlag og evaluering av gjensidig samarbeid

For å sikre kvaliteten i tiltak knyttet til samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidslivet, er det viktig å både jobbe kunnskapsbasert og å gjennomføre evalueringer av fremtidige tiltak. Dette gjelder spesielt for forskning på kvaliteten i praksis. Per i dag består kunnskapsgrunnlaget av enkeltstudier og rapportert, mens det er mangel på gode og systematiske kunnskapsoversikter. Dette kan ses i sammenheng med manglende tid og ressurser satt av til denne type undersøkelser.⁴⁶ Diku mener at Kunnskapssenter for utdanning ved Universitetet i Stavanger bør gis i oppdrag å lage en systematisk kunnskapsoversikt som sammenstiller og formidler nasjonal og internasjonal forskning på praksis. Videre vil bruk av systemer for implementering og oppfølging av fremtidige tiltak, som for eksempel ovennevnte verktøy HEInnovate være viktige tiltak for å øke den

⁴⁶ Fetscher, E., Kantardjiev, K. & Skeidsvoll, K.J. (2019). *Hva sier forskning, rapporter og evalueringer om kvalitet i praksis?* Del av prosjektet Operasjon praksis 2018–2020. Oslo: NOKUT. NOKUT-rapport(2019:3). https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/fetscher_kantardjiev_skeidsvoll_hva-sier-forskning-rapporter-og-evalueringer-om-kvalitet-i-praksis_3-2019.pdf

etterspurte kunnskapen om og kvaliteten i samarbeidet mellom UH-institusjoner og arbeidslivet i Norge.^{47,48,49}

Med vennlig hilsen
Else Kathrine Nesmoen
seksjonsleder

Katrine Moland Hansen
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Vedlegg:
Vedlegg til Dikus innspill til stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning

Kopimottaker:
Direktør, Harald E. Nybølet
Avdeling for organisasjonsutvikling, Gro Tjore

⁴⁷ Fetscher, E., Kantardjiev, K. & Skeidsvoll, K.J. (2019). *Hva sier forskning, rapporter og evalueringer om kvalitet i praksis?* Del av prosjektet Operasjon praksis 2018–2020. Oslo: NOKUT. NOKUT-rapport(2019:3). https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/fetscher_kantardjiev_skeidsvoll_hva-sier-forskning-rapporter-og-evalueringer-om-kvalitet-i-praksis_3-2019.pdf

⁴⁸ European Commission (2019). *HEInnovate. Is your Higher Education Institution prepared for future challenges?* [Nettsider.] <https://heinnovate.eu/en>

⁴⁹ Galán-Muros, V., Davey, T., Jacobsen, T., Meerman, A., Orazbayeva B., Troutt & M.P., Melonari. (2018). The State of Norway University-Business Cooperation Norway: the university perspective. Study on the cooperation between higher education institutions and public and private organisations. <https://www.ub-cooperation.eu/index/norwayhei>

Vedlegg fra Program for kunstnerisk utviklingsarbeid

Kunstfaglig utdanning, entreprenørskap, omstilling og innovasjon

Program for kunstnerisk utviklingsarbeid i Diku vil med dette bidra med noen refleksjoner i etterkant av et arrangement (innspillsmøte) i april 2019 arrangert av KKD og KD i Bergen.

Bakgrunnen for arrangementet

Statsrådene Trine Skei Grande (KKD) og Iselin Nybø (KD) inviterte utvalgte nøkkelpersoner fra de norske kunstfaglige forsknings- og utdanningsmiljøene og enkelte næringsaktører til et møte i Bergen 23.04.2019. Hensikten var å drøfte på hvilken måte studenter med kunstfaglig bakgrunn kan rustes bedre for å etablere egen virksomhet og i større grad også bidra til å fornye og utvikle eksisterende arbeidsliv i tråd med samfunnets økende omstillingsbehov.

To stortingsmeldinger under arbeid dannet et felles grunnlag for møtet:

"Kunstnermeldingen" (KKD). Skal gjennomgå kunstnerpolitiske tiltak for å se hvordan disse treffer dagens kunstnerpraksis og kunstnerøkonomi. Særlig fokus på kunstens rolle i samfunnsutviklingen. Planlagt lagt frem i løpet av 2019.

"Arbeidsrelevansmeldingen" (KD). Ambisjonen er å styrke kvaliteten og arbeidsrelevansen i utdanningene gjennom bedre og mer gjensidig samarbeid om samfunnets kunnskapsbehov og studentenes læring. Kvalitet og relevans i høyere utdanning må løftes for å møte utfordringene knyttet til utvikling og omstilling fremover. Fire punkter nevnes spesielt i regjeringsnotatet om meldingen, bl.a. behovet for å styrke innovasjon og entreprenørskap i høyere utdanning. Planlagt lagt frem våren 2021.

Møtets fokus ble i invitasjonen knyttet til praksis, entreprenørskap og gründerskap med utgangspunkt i kunst og estetiske fag. Det var formulert fem spørsmål som ble drøftet i grupper som arrangørene hadde satt sammen. Innspillene fra gruppediskusjonene ble oppsummert og sent de to departementene kort tid etter møtet i Bergen.

Invitasjon til høring – eget innspill fra PKU

Fristen for å gi innspill til *Kunstnermeldingen* gikk ut allerede 1. februar 2019. PKU har sendt en orientering om sin virksomhet og status for ulike aktiviteter til KKD.

Statsråden for forskning og høyere utdanning har også invitert til innspill til *Arbeidsrelevansmeldingen* med frist 15. september 2019. Denne invitasjonen er datert 10.

april – altså før møtet med de kunstfaglige miljøene fant sted. Slik invitasjonen er formulert, er det vår oppfatning at den i begrenset grad berører temaer som etter vår oppfatning var sentrale og viktige i diskusjonene i Bergen.

Høringsinstanser er først og fremst institusjoner for høyere utdanning, men kun et lite antall av disse er selvstendige kunstutdanningsinstitusjoner. For større institusjoner som også gir kunstfaglige utdanning, vil en uttalelse dekke en rekke kunnskapsfelt og kan neppe forventes å belyse kunstfagenes situasjon inngående.

Program for kunstnerisk utviklingsarbeid (PKU) er en virksomhet underlagt Diku. PKU inkluderer alle fagområder innen kunst og utgjør et viktig bindeledd mellom de norske kunstutdanningsmiljøene. Forskerskolen for stipendiater på vei mot en doktorgrad i kunstnerisk utviklingsarbeid drives av PKU. Forskerskolen har utviklet seg til å bli en viktig fellesarena både for de kunstfaglige institusjonene/fagmiljøene, for doktorgradsveiledere og for stipendiatene.

Diku er høringsinstans og har åpnet for at PKU kan lage et eget høringsinnspill som tar utgangspunkt i problemstillinger og diskusjoner fra møtet i Bergen. Vi håper KD også vil ta dette med i det videre arbeidet med Arbeidsrelevansmeldingen.

[Link til Ludvigsen-utvalgets rapport](#)

Daværende rektor på KHiO, Jørn Mortensen, holdt ett av seks korte innledende innlegg i Bergen. Han tok utgangspunkt i Ludvigsen-utvalgets rapport (*NOU 2015:8 Fremtidens skole – fornyelse av fag og kompetanser*) om behovet for fornyelsen av fag og kompetanser i fremtidens norske skole. Dette utvalget identifiserer og beskriver fire viktige kompetanseområder som ansees som helt sentrale både for den enkelte elev i fremtiden og for landets fremtidige arbeidsliv: 1) fagspesifikk kompetanse, 2) å kunne lære 3) å kunne kommunisere, samhandle og delta, 4) å kunne utforske og skape.

Under 4) nevnes spesielt a) kreativitet og innovasjon og b) kritisk tenkning og problemløsning.

Utøvere av ulike kunstfag trenger selvsagt fagspesifikk kompetanse på høyt nivå slik våre kunstfaglige høgskoler og universitetsmiljøer først og fremst gir dem. Gjennom utdannelsen får de omfattende trening i å lære – ta til seg ny innsikt på ulike måter, teste ut nye ideer, utnytte inspirasjonskilder for å berike egen kunstutøvelse. De øver seg også i å kommunisere, samhandle, ta del i diskusjoner og bidra aktivt i samarbeid og møter med andre kunstnere eller folk med annen faglig bakgrunn og til å reflektere over egne preferanser og valg for å utvikle gode arbeidsformer og prosesser. Men først og fremst

oppfattes studenter som velger denne typen fag å ha en særlig styrke og vilje knyttet til det å utforske og skape noe nytt og til å presentere og fremføre det slik at det berører andre, setter tanker og følelser i spill og gi det enkelte menneske verdifull tilgang til unike erkjennelser. Kunstneriske uttrykk kan ofte belyse en problemstilling eller anskueliggjøre et fenomen med større styrke enn andre uttrykksformer og nå frem til mange.

Hvordan denne styrken til å utforske og evne til å skape og formidle best kan utvikles, genererer problemstillinger som alle kunstfaglige miljøer kontinuerlig strever med. En kunstner er først og fremst opptatt av å produsere noe som berører og gir andre og gjerne uventede perspektiver. Men hvordan evner norsk næringsliv å utnytte denne kompetansen? Og hvordan tilrettelegger norske myndigheter for at den også kan tas i bruk til kreativ problemløsning på andre viktige samfunnsområder? Dette er viktige spørsmål som vi mener må vies grundig oppmerksomhet i arbeidsrelevansmeldingen om en skal ta innspillene fra møtet i Bergen på alvor.

En lang rekke tiltak er iverksatt av KD med utgangspunkt i Ludvigsen-utvalgets arbeid, men så vidt vi er kjent med, berører det i liten grad det fjerde kompetanseområdet.

Studier både fra World Economic Forum og fra McKinsey & Company viser at kreativ kompetanse i fremtiden kan bli like viktig for fremtidens arbeidsmarked som digital og teknologisk kompetanse. Dette er et stort og komplekst kompetansefelt som er i ferd med å få langt mer oppmerksomhet internasjonalt.

PKU er opptatt av at det å skape kunst i seg selv også er en kompetanse. Den kan være av stor betydning når samfunnsutviklingen dreies i en mer bærekraftig retning. Kunst kan gi avgjørende bidrag til å fremme ny innsikt og skape forståelse og erkjennelse gjennom direkte og kraftfulle uttrykksformer med appell til sanser og følelser. Gode opplevelser kan også erstatte konsum og forbruk hvis samfunnet legger bedre til rette for det. PKU mener KD bør bruke den nye arbeidsrelevansmeldingen til å belyse viktige sammenhenger mellom samfunnets behov for innovasjon og fornyelse og vår kompetanse knyttet til å skape og utforske nye muligheter. PKU mener dette kompetansebehovet må løftes høyere på dagsorden på alle utdanningsnivåer og at tiltak som styrker et langsiktig arbeid for å øve opp kommende generasjoners evne til kritisk tenkning og problemløsning gjennom kreativitet og innovasjon må få langt større oppmerksomhet også i Norge fremover.

[Det muliges kunst](#)

Høsten 2013 oppnevnte Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet en ekspertgruppe som fikk et bredt mandat for å se nærmere på kunst og kultur i opplæringen. Utvalget ble ledet av tidligere rektor ved Norges musikkhøgskole, Eirik Birkeland, og deres

rapport omfatter ti konkrete råd til de to departementene. Svært lite av dette er fulgt opp, men det er åpenbart at mange av de problemstillingene som utvalget drøfter, vil kunne ha stor betydning for hvorvidt barn og unge stimuleres til å utvikle sin interesse og nysgjerrighet for kunst og kultur og blir tryggere på at også slike fag og ferdigheter kan danne grunnlag for et fremtidig yrkesvalg gjennom den innføringen skolen gir dem. Det anbefales at denne utvalgsrapporten tas frem igjen av KD og benyttes som et underlagsdokument i arbeidet med arbeidsrelevangmeldingen når utfordringer knyttet til kunstfagene omtales og fremtidige ambisjoner for disse fagene defineres nærmere.

Nasjonalt kompetansesenter for kunst- og kulturfag til Bergen?

Birkelandutvalgets råd V er formulert slik: "Utnytt ressursene bedre og utvid kunnskapsgrunnlaget – samlokalisert og koordinert virksomheten gjennom et nytt nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen". PKU mener et slikt senter vil være et viktig tiltak om en vil utvikle kompetansen på kunst og kultur i Norge på en profesjonell måte på lengre sikt. Vi mangler en samlet oversikt over hvilke tiltak som iverksettes, innsikt i hva som fungerer godt og vi trenger å høste og systematisere erfaringer på nasjonalt nivå til nytte for alle lokale aktører.

PKU vil peke på at med det mandatet Diku nylig har fått for kvalitetsutvikling for alle andre utdanningsområder, kan det nå være naturlig å vurdere en lokalisering av kunstfagenes kompetansesenter til Bergen, gjerne i samarbeid med UiBs nye Fakultet for kunst, musikk og design. Senterets oppgaver og kompetanse-behov må drøftes med fagmiljøene og defineres mer presist om ideen tas videre.

EU

De senere årene har norske institusjoner (og PKU) vært aktivt med i arbeidet i to sentrale europeiske kunstutdanningsorganisasjoner: ELIA (European League of Institutes of the Arts) og AEC (Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen). Gjennom dette arbeidet har de norske kunstfagmiljøene fått god innsikt i EUs arbeid med å forberede European Education Area by 2025. Det pågår en prosess for å styrke den kulturelle dimensjonen i de nye utdanningsmålsettingene. ELIA og AEC har vært aktive for også å tydeliggjøre kunstfagenes betydning for å lykkes med det. Dette arbeidet ser nå ut til å bære frukter, noe som kan illustreres med at EU-kommisjonen i slutten av november 2018 gikk inn for å endre akronymet for den kommende programperioden fra STEM til STEAM der A står for Arts. STEAM er en forkortelse for Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics. Dette er en viktig anerkjennelse av kunstfaglig kompetanses betydning for de store endringsprosessene i samfunnet, både i næringsliv og offentlig sektor. Det kan være nyttig inspirasjon å hente fra de europeiske diskusjonene som pågår.

Danmark

Vi anbefaler også å se nærmere på hva danskene gjør. Den danske regjeringen la i mai 2019 frem en omfattende "vekstplan for de kreative erhverv". *Et kreativt Danmark i front* heter den, og den inneholder seks innsatsområder og en rekke konkrete initiativ innen hvert av disse for å skape flere bærekraftige virksomheter basert på ulike typer kunstfaglig kompetanse. Det danske Erhvervsministeriet står som hovedaktøren bak den nye planen, i tett allianse med Kulturministeriet, Utdannelses- og forskningsministeriet og Udenrigsministeriet. Udenrigsministeriet delaktighet understreker at danskene også har internasjonale ambisjoner for næring på dette området, og de er åpenbart i ferd med å ta store skritt i en slik retning allerede. Plandokumentet har spennende statistikk som illustrerer en imponerende endring på kort tid, og tiltakene i vekstplanen er konkrete grep for å styrke en videre utvikling i samme retning.

Om vi har tilsvarende norsk statistikk, er PKU ikke kjent med, men også her kan vi sannsynligvis la oss inspirere av danskene.

Avslutning

PKUs mål med å sende dette høringsinnspillet til KDs arbeid med Arbeidsrelevansmeldingen, er et ønske om at den også skal adressere spørsmål og problemstillinger som tydeliggjør kunstfagenes betydning for den omstillingen samfunnet står overfor.

Mange av de som studerer utøvende og skapende kunstfag går videre til forskjellige roller i samfunnet. Noen forblir praktiserende kunstnere, mens andre blir kuratorer, pedagoger, kulturarbeidere, ledere av institusjoner osv.

Med utgangspunkt i kunst kan det også vokse fram store kommersielle muligheter. Vi ser det kanskje først og fremst innen musikk, film og design, men det skjer også på andre felt.

Tallene fra Danmark (presentert i planen nevnt over) viser at denne typen næring vokser langt raskere enn andre danske næringer for tiden.

Den største utfordringen for slik suksess i Norge ligger sannsynligvis i at vi må åpne rom for kunstfaglig kompetanse i det etablerte næringslivet i større grad enn vi har hatt tradisjon for. PKU mener at det bør være en ambisjon å fremme tiltak for å få dette til når en norsk arbeidsrelevansmelding for første gang skal utformes.

PKU stiller seg til disposisjon for departementet i den videre prosessen om de ønsker det. Det kan i så fall også være naturlig å samarbeide med UHR-Kunst, design og arkitektur.